

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه بلوچستان
تحصیلات تکمیلی

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد در رشته‌ی جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی

عنوان:

امکان سنجی استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی، مورد: دهستان جلگه شهرستان

چهرم

استاد راهنما:

دکتر فرامرز بریمانی

استاد مشاور:

دکتر جواد بذرافشان

تحقیق و نگارش:

شکرالله مرادی کوچی

مهر ماه ۱۳۹۰

بسمه تعالی

این پایان نامه با عنوان *امکان سنجی استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی در دهستان جلگه قسمتی از برنامه‌ی آموزشی دوره‌ی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی توسط دانشجو، شکرالله مرادی کوچی تحت راهنمایی استاد پایان‌نامه، دکتر فرامرز بریمانی تهیه شده است. استفاده از مطالب آن به منظور اهداف آموزشی با ذکر مرجع و اطلاع کتبی به حوزه‌ی تحصیلات تکمیلی دانشگاه سیستان و بلوچستان مجاز می‌باشد.*

شکرالله مرادی کوچی

این پایان نامه ۶ واحد درسی شناخته می‌شود و در تاریخ ۱۳۹۰/۷/۱۳ توسط هیئت داوران بررسی و درجه عالی به آن تعلق گرفت.

نام و نام خانوادگی	امضاء	تاریخ
استاد راهنما:	دکتر فرامرز بریمانی	
استاد مشاور:	دکتر جواد بذرافشان	
داور ۱:	دکتر سیروس قنبری	
داور ۲:	دکتر حسین یغفوری	
نماینده تحصیلات تکمیلی:	دکتر محمدرضا پودینه	

تعهدنامه اصالت اثر

اینجانب شکرالله مرادی کوچی تأیید می‌کنم که مطالب مندرج در این پایان‌نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این نوشته از آن استفاده شده است مطابق مقررات ارجاع گردیده است. این پایان‌نامه پیش از این برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارایه نشده است. کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه سیستان و بلوچستان می‌باشد.

شکرالله مرادی کوچی

تقدیم بہ:

پدر بزرگوار و فداکارم بہ پاس زحماتش

مادر صبور و عزیزم بہ پاس دلسوزی اش

ہمسرم مہربانم بہ پاس مہربانی و نجابتش

و برادران و خواہران کرامی ام بہ پاس دگرگرمی ہائیشان

و تقدیم بہ:

روسیایان شریف و زحمتکش دہستان جلگاہ

بہ پاس ہمکاری صمیمانہ شان

سپاسگزاری

خدا را سپاس که توفیق نگارش این پایان نامه را به من ارزانی داشت. بر حسب وظیفه بر خود لازم می‌دانم تا بر طبق روایت شریفه: « من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق»، از زحمات استاد گرانقدر، جناب آقای دکتر بریمانی تشکر و سپاسگزاری نمایم که راهنمایی این پژوهش را با صبر و حوصله ای مثال زدنی پذیرفتند و در تمام مراحل مرا از نظرات ارزشمند خود آگاه نمودند. طول عمر با برکت و عزت برای ایشان آرزومندم. از استاد بزرگوار جناب آقای دکتر بذرافشان نیز بسیار سپاسگزارم که مشاوره این پایان نامه را بر عهده گرفتند. از استادان بزرگوارم جناب آقایان دکتر قنبری، دکتر فتوحی، دکتر خسروی، دکتر حاجی نژاد که همواره از نظرات ارزشمندشان بهره‌مند گردیده‌ام، بسیار سپاسگزارم.

از همسر عزیز و مهربانم که در واپسین روزهای نگارش این پایان نامه، زندگی، عشق و امید را برایم به ارمغان آورد و شوق زیستن را در وجودم زنده کرد، بسیار سپاسگزارم. از همکاری صمیمانه بخشدار مرکزی شهرستان جهرم جناب آقای مجتبی حق بین تشکر می‌نمایم. از همکاری و مساعدت مسئولان استانی و شهرستانی در سازمانها و ادارات مختلف از جمله، سازمان آب منطقه ای، سازمان جهاد کشاورزی، شرکت شهرک های صنعتی فارس، استانداری فارس، سازمان مدیریت و برنامه ریزی فارس، فرمانداری جهرم، بنیاد مسکن شهرستان جهرم، اداره جهاد کشاورزی شهرستان، شبکه بهداشت شهرستان، مرکز تحقیقات کشاورزی شهرستان جهرم، صمیانه تشکر می‌کنم. از جناب آقای سید محمد هاشمی دوست گرانقدرم که در به پایان رساندن پایان نامه کمک فراوانی نمودند تشکر می‌کنم. در پایان از همکاری و کمک کلیه دوستانی که به نحوی در انجام این پژوهش، اینجانب را یاری رساندند به ویژه همکلاسی هایم، کمال تشکر و قدردانی را دارم. تشکر ویژه دارم از دوست و همکلاسی ارجمندم آقای بهمن شفیعی به پاس همکاری در گردآوری اطلاعات و داده های مورد نیاز پژوهش.

در نهایت از همکاری صمیمانه روستاییان دهستان جلگاه در به اتمام رساندن این پژوهش تشکر ویژه می‌نمایم، باشد که با عملیاتی شدن این پژوهش مشکلاتشان مرتفع گردد.

چکیده

نظر به اینکه مسئله اشتغال و مهاجرت از مسائل مهم دنیای کنونی به شمار می آید و با توجه به افزایش رو به رشد جمعیت جهان در سده اخیر (۲۰۰۰-۱۹۰۰)، تقاضا برای اشتغال افزایش یافته و جمعیت مناطق روستایی روانه شهرها گشته اند. از آنجا که صرف زراعت نمی تواند اشتغال کافی و سودمندی را برای جمعیت روستایی فراهم آورد، ایجاد فعالیتهای غیر زراعی ضروری می نماید. اولویت مهمی که در تجدید ساختار اقتصادی جوامع روستایی از طریق اتخاذ استراتژی جدید توسعه روستایی پیشنهاد شده ترکیب مناسبی از فعالیتهای کشاورزی و غیر کشاورزی بویژه صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی است. با چنین رویکردی، انتظار می رود که اشتغال پایدار و مولد تحقق یابد.

در این راستا، دهستان جلگه با ۱۸۸۶۱ نفر جمعیت در زمینه اشتغال با کمبود فرصت های شغلی و مهاجرت روستاییان مواجه است. با توجه به پتانسیل های محیطی که در منطقه وجود دارد، همچنین با توجه به اصل مزیت نسبی، دهستان جلگه در زمینه تولید محصولات کشاورزی به خصوص محصولات باغی، از مزیت نسبی برخوردار است. بنابراین ایجاد صنایع تبدیلی مرتبط با محصولات کشاورزی در این دهستان برای ایجاد فرصت های جدید شغلی و جلوگیری از مهاجرت ضروری است. بر این اساس، اهداف تحقیق پیش رو عبارتند از: ۱- شناخت پتانسیل های محصولات باغی دهستان جلگه، ۲- امکان سنجی استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی در دهستان، ۳- ارائه الگوی مناسب جهت بهره گیری از پتانسیل موجود در زمینه محصولات باغی.

روش تحقیق، مبتنی بر توصیف و تحلیل، و روش گردآوری داده ها، مطالعات میدانی و اسنادی می باشد. برای تهیه جداول و نمودارها، از نرم افزارهای SPSS و Excel و برای تهیه نقشه ها از محیط GIS استفاده گردید. از روش همبستگی پیرسون و اسپیرمن برای سنجش چگونگی و میزان شدت همبستگی میان متغیرها، از روش رگرسیون برای آرایه‌ی مدل ریاضی استفاده شده است.

نتایج تحقیق نشان می دهد که به ازای یک واحد تغییر در ایجاد صنعت تبدیلی منطقه، ۰/۹۶۷ واحد تغییر در اشتغال و ۰/۸۴۳ واحد تغییر در مهاجرت آن ایجاد خواهد شد.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
فصل اول: طرح تحقیق	۱
۱- ۱. تعریف مسأله و بیان سؤالهای اصلی تحقیق.....	۲
۱- ۲. سوالات تحقیق.....	۵
۱- ۳. سابقه و ضرورت انجام تحقیق.....	۵
۱- ۴. ضرورت انجام تحقیق.....	۷
۱- ۵. فرضیات تحقیق.....	۸
۱- ۶. اهداف تحقیق.....	۸
۱- ۷. کاربردهای تحقیق.....	۸
۱- ۸. استفاده کنندگان از نتایج تحقیق.....	۹
۱- ۹. مشکلات تحقیق.....	۹
فصل دوم: مفاهیم و مبانی نظری	۱۰
۲- ۱. تعریف واژگان و اصطلاحات.....	۱۱
۲- ۱-۱. ده و روستا.....	۱۱
۲- ۲-۱. برنامه ریزی.....	۱۲
۲- ۳-۱. امکان سنجی.....	۱۲
۲- ۴-۱. صنعت.....	۱۲
۲- ۵-۱. خوشه صنعتی.....	۱۵
۲- ۶-۱. شهرک صنعتی.....	۱۵
۲- ۷-۱. صنایع کوچک.....	۱۵
۲- ۸-۱. ناحیه صنعتی.....	۱۵
۲- ۹-۱. ناحیه صنعتی روستایی.....	۱۵
۲- ۱۰-۱. صنایع روستایی.....	۱۶
۲- ۲. صنایع وابسته به بخش کشاورزی.....	۱۷
۲- ۱-۲. صنایع فرآوری کشاورزی.....	۱۷
۲- ۲-۲. مصادیق صنایع کشاورزی بر اساس طبقه بندی آی سیک (ISIC).....	۱۸
۲- ۳-۲. صنایع تبدیلی و تکمیلی.....	۲۱
۲- ۴-۲. صنایع مکمل.....	۲۲
۲- ۳. ضرورت توجه به کشاورزی در روند توسعه صنعتی.....	۲۲
۲- ۴. مزیت های نسبی بخش کشاورزی ایران در زمینه اشتغالزایی.....	۲۴
۲- ۵. صنایع روستایی و چگونگی اشتغالزایی آن.....	۲۵

۲۷	۶-۲. پیامدهای اقتصادی شهرکها و نواحی صنعتی روستایی
۲۷	۷-۲. صنایع تبدیلی و تأثیر آن بر گسترش اشتغال روستایی
۲۸	۸-۲. راهبرد های گسترش اشتغال در کشور
۲۹	۹-۲. مکان‌گزینی صنایع روستایی و تبدیلی
۳۱	فصل سوم: روش‌شناسی تحقیق
۳۲	۱-۳. مقدمه
۳۲	۲-۳. آزمودنی‌ها
۳۲	۱-۲-۳. جامعه آماری
۳۳	۲-۲-۳. حجم نمونه و روش نمونه‌گیری
۳۵	۳-۳. روش و ابزار گردآوری اطلاعات
۳۵	۴-۳. روش تجزیه و تحلیل
۳۵	۵-۳. متغیرهای تحقیق
۳۶	۶-۳. ساخت و تهیه پرسشنامه‌ی نهایی
۳۷	فصل چهارم: ویژگی‌های جغرافیایی منطقه مورد مطالعه
۳۸	۱-۴. ویژگی‌های محیطی
۳۸	۱-۴-۱. موقعیت و وسعت
۴۱	۱-۴-۲. زمین ساخت
۴۲	۱-۴-۳. گسل‌ها و شکستگی‌ها
۴۲	۱-۴-۴. توپوگرافی
۴۵	۱-۴-۵. آب و هوا
۵۱	۱-۴-۶. منابع آب
۵۱	۱-۴-۱-۶. آب‌های سطحی
۵۲	۱-۴-۲-۶. آب‌های زیرزمینی
۵۳	۱-۴-۳-۶. منابع آب زیرزمینی دهستان
۵۴	۱-۴-۷. جنس زمین و خاک
۵۶	۱-۴-۸. پوشش گیاهی
۵۷	۲-۴. جغرافیای انسانی
۵۷	۱-۲-۴. وجه تسمیه
۵۸	۲-۲-۴. دین، نژاد و زبان
۵۹	۳-۲-۴. جمعیت و تعداد
۶۱	۴-۲-۴. وضعیت سواد
۶۲	۵-۲-۴. پتانسیل‌های باغی جهرم
۶۵	۶-۲-۴. صنعت و معدن
۶۶	۷-۲-۴. جمعیت فعال

۶۷ اشتغال و بیکاری ۸-۲-۴
۶۹ فصل پنجم: تجزیه و تحلیل یافته های تحقیق
۷۰ ۵- ۱. یافته های توصیفی
۷۰ ۵- ۱-۱. سن پاسخگویان
۷۱ ۵- ۲-۱. جنسیت پاسخگویان
۷۱ ۵- ۳-۱. وضعیت تاهل پاسخگویان
۷۲ ۵- ۴-۱. وضعیت سواد و تحصیلات پاسخگویان
۷۲ ۵- ۵-۱. وضعیت اشتغال پاسخگویان
۷۳ ۵- ۶-۱. وضعیت درآمد پاسخگویان
۷۴ ۵- ۷-۱. وضعیت شغلی پاسخگویان
۷۵ ۵- ۸-۱. وضعیت مهاجرت پاسخگویان
۷۶ ۵- ۲. تحلیل استنباطی
۷۶ ۵- ۱-۲. همبستگی
۷۶ ۵- ۲-۲. ضریب همبستگی پیرسون و اسپیرمن
۷۹ ۵- ۳-۲. رگرسیون
۸۰ ۵- ۴-۲. رگرسیون خطی ساده
۸۰ ۵- ۱-۴-۲. اشتغال و ایجاد صنایع تبدیلی
۸۱ ۵- ۲-۴-۲. مهاجرت و ایجاد صنایع تبدیلی
۸۳ فصل ششم: نتیجه گیری و آزمون فرضیات
۸۴ ۶- ۱. نتیجه گیری
۸۴ ۶- ۱- ۱. ویژگی های محیطی
۸۷ ۶- ۱- ۲. ویژگی های انسانی
۸۸ ۶- ۲. آزمون فرضیات
۸۹ ۶- ۱- ۲. آزمون فرضیه اول: اشتغال و ایجاد صنایع تبدیلی
۸۹ ۶- ۲- ۲. آزمون فرضیه دوم: مهاجرت و ایجاد صنایع تبدیلی
۸۹ ۶- ۲- ۳. آزمون فرضیه سوم: شرایط محیطی و ایجاد صنایع تبدیلی
۹۱ ۶- ۳. پیشنهادات
۹۴ منابع و مآخذ
۹۴ منابع فارسی
۹۸ منابع لاتین
۱۰۰ پیوست ها
۱۰۰ پیوست(الف)
۱۰۳ پیوست(ب)

فهرست جداول

صفحه	عنوان جدول
۳۲	جدول ۱-۳. جامعه و نمونه آماری تحقیق
۳۴	جدول ۲-۳. جمعیت و حجم نمونه احتمالی طبقه بندی شده در سکونتگاه های دهستان جلگه.....
۳۵	جدول ۳-۳. متغیرهای مستقل و وابسته تحقیق.....
۳۶	جدول ۳-۴. آلفای کرونباخ
۴۱	جدول ۱-۴. مساحت شهرستان جهرم به تفکیک بخش و دهستان
۴۶	جدول ۲-۴. متوسط دمای ماهانه ایستگاه جهرم طی دوره آماری ۱۳۹۰-۱۳۸۵
۴۷	جدول ۳-۴. بارندگی ماهانه ایستگاه جهرم طی دوره آماری ۱۳۹۰-۱۳۸۵
۴۹	جدول ۴-۴. متوسط رطوبت ماهانه ایستگاه جهرم طی دوره آماری ۱۳۹۰-۱۳۸۵
۵۰	جدول ۵-۴. ساعات آفتابی ماهانه ایستگاه جهرم طی دوره آماری ۱۳۹۰-۱۳۸۵
۵۲	جدول ۶-۴. پتانسیل و میزان برداشت آبهای زیرزمینی و سطحی شهرستان جهرم
۵۳	جدول ۷-۴. منابع آب دهستان جلگه.....
۵۵	جدول ۸-۴. خاکهای منطقه جهرم.....
۵۹	جدول ۹-۴. جدول ویژگی های جمعیتی شهرستان جهرم
۶۰	جدول ۱۰-۴. جمعیت و میزان رشد به تفکیک مناطق شهری و روستایی.....
۶۱	جدول ۱۱-۴. تعداد آبادی های شهرستان بر حسب دهستان و وضع سکونت در سال ۱۳۷۵
۶۱	جدول ۱۲-۴. وضعیت سواد شهرستان جهرم در سال ۱۳۸۵
۶۲	جدول ۱۳-۴. سطح و تولید محصولات عمده بخش باغبانی شهرستان جهرم.....
۶۳	جدول ۱۴-۴. میزان متوسط تولید محصولات کشاورزی جهرم
۶۴	جدول ۱۵-۴. صنایع غذایی خرما.....
۶۴	جدول ۱۶-۴. صنایع شیمیایی خرما
۶۴	جدول ۱۷-۴. صنایع دارویی خرما
۶۴	جدول ۱۸-۴. صنایع الیاف نخل خرما
۶۵	جدول ۱۹-۴. مقایسه شاخصهای صنعتی شهرستان جهرم با شاخصهای صنعتی استان.....
۶۶	جدول ۲۰-۴. وضعیت فعالیت در شهرستان جهرم.....
۶۷	جدول ۲۱-۴. میزان اشتغال و بیکاری در شهرستان جهرم به تفکیک مناطق شهری و روستایی.....
۷۰	جدول ۱-۵. توزیع پاسخگویان بر حسب سن.....
۷۰	جدول ۲-۵. توزیع پاسخگویان بر حسب گروههای سنی.....
۷۱	جدول ۳-۵. جنسیت پاسخگویان
۷۱	جدول ۴-۵. وضعیت تاهل پاسخگویان

جدول ۵-۵	تحصیلات پاسخگویان	۷۲
جدول ۵-۶	وضعیت اشتغال پاسخگویان	۷۳
جدول ۵-۷	وضعیت درآمدی پاسخگویان	۷۳
جدول ۵-۸	وضعیت شغلی پاسخگویان	۷۴
جدول ۵-۹	وضعیت مهاجرت پاسخگویان	۷۵
جدول ۵-۱۰	علت مهاجرت پاسخگویان	۷۶
جدول ۵-۱۱	ضریب همبستگی پیرسون	۷۸
جدول ۵-۱۲	ضریب همبستگی پیرسون	۷۸
جدول ۵-۱۳	ضریب همبستگی اسپیرمن	۷۸
جدول ۵-۱۴	ضریب همبستگی اسپیرمن	۷۹
جدول ۵-۱۵	تحلیل واریانس رگرسیون شاخص اشتغال	۸۰
جدول ۵-۱۶	ضرایب رگرسیون شاخص اشتغال	۸۱
جدول ۵-۱۷	تحلیل واریانس رگرسیون شاخص مهاجرت	۸۱
جدول ۵-۱۸	ضرایب رگرسیون شاخص مهاجرت	۸۲

فهرست شکل‌ها

عنوان شکل	صفحه
شکل ۱-۲. انواع طبقه بندی صنعت	۱۳
شکل ۲-۲. طبقه بندی وسیع بر اساس نوع و حیطه فعالیت صنعتی	۱۴
شکل ۳-۲. طبقه بندی بر اساس گروه‌های اصلی صنعتی	۱۴
شکل ۴-۲. مصادیق صنایع کشاورزی بر اساس طبقه بندی آی سیک (ISIC)	۲۰
شکل ۵-۲. چرخه تأثیر صنایع روستایی در توسعه روستاها	۲۶
شکل ۶-۲. ضرورت توجه به صنایع تبدیلی	۲۷
شکل ۱-۳. روستاهای منتخب دهستان جلگه	۳۳
شکل ۱-۴. نقشه ی موقعیت شهرستان جهرم در استان فارس	۳۸
شکل ۲-۴. نقشه ی موقعیت دهستان جلگه در شهرستان جهرم	۳۹
شکل ۳-۴. نقشه ی موقعیت دهستان جلگه در شهرستان، استان و کشور	۴۰
شکل ۴-۴. عکس ماهواره ای دهستان جلگه	۴۴
شکل ۵-۴. نقشه ی توپو گرافی دهستان جلگه	۴۵
شکل ۶-۴. نمودار رژیم حرارتی بلند مدت جهرم	۴۷
شکل ۷-۴. نمودار بارندگی بلند مدت ماهانه جهرم	۴۸
شکل ۸-۴. نمودار آمبروترمیک جهرم	۴۸
شکل ۹-۴. نمودار تبخیر و ساعات آفتابی جهرم	۵۰
شکل ۱۰-۴. عکس هوایی رودخانه های جهرم	۵۱
شکل ۱۱-۴. محدوده مطالعه شده توسط گروه خاکشناسی در سال ۱۳۴۶	۵۵
شکل ۱-۵. نمودار پاسخگویان بر اساس گروه‌های سنی	۷۰
شکل ۲-۵. نمودار پاسخگویان بر اساس جنسیت	۷۱
شکل ۳-۵. نمودار وضعیت تاهل پاسخگویان	۷۱
شکل ۵-۵. نمودار وضعیت اشتغال پاسخگویان	۷۳
شکل ۶-۵. نمودار وضعیت درآمدی پاسخگویان	۷۳
شکل ۷-۵. نمودار وضعیت شغلی پاسخگویان	۷۴
شکل ۸-۵. نمودار وضعیت مهاجرت پاسخگویان	۷۵
شکل ۹-۵. نمودار علت مهاجرت پاسخگویان	۷۶

فصل اول

طرح تحقیق

۱-۱. تعریف مسأله و بیان سؤالهای اصلی تحقیق

طی سده گذشته (۲۰۰۰-۱۹۰۰) جمعیت جهان به طور فزاینده ای زیاد شده است این افزایش در تاریخ اقتصاد جوامع نقش دوگانه ای ایفا کرده است. در جوامعی که دارای اقتصاد پویا و بالنده بودند، نقش سازنده و خلاق داشته است، اما در اقتصادهای بیمار و وابسته، نقش ویرانگر و نابودکننده ای ایفا نموده است (نراقی، ۱۳۸۰: ۲۱۷).

پیش بینی شده که جمعیت جهان در سال ۲۰۳۰ به ۸/۱۱ میلیارد نفر برسد که از این تعداد ۶۰ درصد در نواحی شهری و ۴۰ درصد در نواحی روستایی خواهند بود. به عبارت دیگر در افق ۳۰ سال آینده نیز هنوز حدود ۳/۲۲ میلیارد نفر جمعیت روستایی وجود خواهد داشت که نسبت به سال ۲۰۰۰ (۵۳ درصد جمعیت جهان، حدود ۳/۲۱ میلیارد نفر) اندکی نیز افزایش نشان می دهد (جمعه پور، ۱۳۸۵: ۲۸).

رشد جمعیت سبب کاهش نسبت زمین به فرد، کم شدن نسبت سرمایه به کار، و در نتیجه سبب رکود روند توسعه اقتصادی می گردد. بنابراین میان رشد جمعیت و رکود اقتصادی نوعی رابطه علت و معلولی وجود دارد. در رشد سریع جمعیت، درآمد سرانه کاهش می یابد، تقاضا برای کار افزوده می شود و در نتیجه مسئله بیکاری جدی می شود. تقاضا برای مواد غذایی، برای مسکن و دیگر خدمات، نظیر بهداشت و آموزش، افزایش می یابد. و چون اقتصاد جامعه و در رأس آن دولت، نمی تواند پاسخگوی تقاضای جمعیت باشد، سطح زندگی عمومی تنزل پیدا خواهد کرد (نراقی، ۱۳۸۰: ۲۱۴).

در کشورهای جهان سوم که دارای جمعیت متراکم هستند، صرف زراعت نمی تواند اشتغال کافی و سودمندی را برای جمعیت روستایی فراهم آورد. بسیاری از کشورهای آسیایی رفته رفته محدودیت های تقاضای داخلی و صادراتی برای محصولات کشاورزی را احساس می کنند و یا با پیامدهای ناخوشایند فشار نزولی بر درآمدهای زراعی روبرو می شوند. در نتیجه، اگر هیچ اقدام کارسازی برای ایجاد اشتغال سودآور غیر زراعی به عمل نیاید، تفاوت های درآمدهای روستاییان و شهرنشینان گرایش به بیشتر شدن خواهد داشت، مهاجرت روستا به شهر همچنان افزایش خواهد یافت و مسائل شهرهای بزرگ را که هم اکنون نیز به ندرت قابل کنترل هستند، وخیم تر خواهد کرد. این چشم انداز تاریک ایجاب می کند که اقدامات زیر در برنامه ریزی و توسعه انجام شود:

الف: ایجاد مشاغل (غیرزراعی) و فعالیت های درآمدزا ب: رواج مراکز روستایی سطح پایین

اهمیت فعالیت های غیرزراعی در این است که به نیروی کار مازاد اجازه می دهد تا «کشاورزی را رها کنند بی آنکه روستاها را ترک کنند». (مهندسین مشاور DHV، مقدمه).

از آنجا که کشاورزی فی نفسه دیگر نمی تواند به اندازه کافی از مناطق پر جمعیت روستایی ما حمایت کند، اشتغال جایگزینی برای نیروی کار مازاد مورد نیاز است (همان، ۱۳۷۵: ۲).

یکی از آرمانهای اساسی کشورهای در حال توسعه، دستیابی به توسعه از طریق صنعتی شدن است. صرف نظر از درستی یا نادرستی این انگاره، در این گروه از کشورها، در بازار رقابت جهانی، آن بخش از صنایع که مواد اولیه آنها از طریق تولیدات داخلی تأمین می شود شانس موفقیت و بقای بیشتری دارند. به همین دلیل است که صنایع محصولات غذایی و کشاورزی از بخش های مهم صنعتی در این کشورها به شمار می آیند (جمعه پور، ۱۳۸۵: ۴۰).

اولویت مهمی که در تجدید ساختار اقتصادی جوامع روستایی از طریق اتخاذ استراتژی جدید توسعه روستایی پیشنهاد شده ترکیب مناسبی از فعالیتهای کشاورزی و غیر کشاورزی بویژه صنایع تبدیلی و تکمیلی بخش کشاورزی است. با چنین رویکردی بر اساس فرضیه پیوند متقابل که بر رشد توأمان بخش های کشاورزی و غیر کشاورزی تأکید دارد، انتظار می رود که اشتغال پایدار و مولد تحقق یابد (طاهرخانی، ۱۳۸۶: ۶۰).

صنایع روستایی از یکسو به واسطه ی نقش و جایگاه انکارناپذیرشان در ایجاد اشتغال مفید و مؤثر در نواحی روستایی و از سوی دیگر به دلیل پیوند تنگاتنگ با بخش کشاورزی و خدمات نه تنها نقش بسزایی در توسعه ی روستایی در مقیاس محلی دارند، بلکه در مقیاس کلان و از تولید ملی نیز میتواند سهم قابل قبولی را نصیب نواحی روستایی ساخته و بدین ترتیب در ایفای نقش مؤثر روستا در فرآیند توسعه ی ملی نیز مؤثر و سودمند باشند. از اینرو نظریه پردازان توسعه ی روستایی به شکل دائم التزایدی بر حرکت هدفمند در راستای استقرار و توسعه ی صنایع در نواحی روستایی اصرار و ابرام دارند (حاجی نژاد و دیگران، ۱۳۸۵: ۲۰).

واقعیت های موجود در کشور ما حاکی از محدود بودن عوامل کشاورزی از جمله آب و خاک، بالا بودن نرخ رشد جمعیت، بیکاری فصلی و دائمی در روستاها می باشد که مجموعه این عوامل منجر به مهاجرت بی رویه روستائیان به شهرها گردیده است. استقرار صنایع روستایی به عنوان یک بخش مولد اقتصادی یکی از موضوعات مهم و گامی اساسی در تعدیل اختلاف درآمد بین مناطق شهری و روستایی است، که به اعتقاد متخصصین از مؤثرترین عوامل کاهش مهاجرت به شمار می رود (رضایی، ۱۳۸۶: ۱۷۹).

از سوی دیگر با توجه به این که هنوز ۳۱/۵ درصد از جمعیت کشور در روستاها زندگی می کنند، و ۱۷ درصد از سطح زیر کشت محصولات زراعی کشور به محصولات باغی اختصاص دارد (www.sabziran.ir)، اتخاذ راهبردهایی برای حفظ جمعیت در روستاها حائز اهمیت است و این مهم با متنوع سازی اقتصاد روستایی از جمله راهبرد صنعتی سازی روستایی میسر است. صنعتی سازی روستاها، با تقویت بنیانهای اقتصادی، اشتغال زایی و جذب نیروی مازاد کار و بسیج سرمایه های اندک به بهره برداری از منابع و مهارت های محلی انجامیده و با شکستن دور باطل فقر، از مهاجرت روستائیان به شهرها جلوگیری کرده است (مشیری و دیگران، ۱۳۸۶: ۱۸۲).

در استان فارس نیز سطح زیر کشت باغات ۳۴۸۴۹۳ هکتار و میزان تولید آن ۲۹۰۰۳۵۸ تن در سال ۸۶ بوده است. که از این میان ۳۷۷۶۷ هکتار زیر کشت نخیلات و ۶۳۴۶۰ هکتار زیر کشت مرکبات است (<http://amar.sci.org.ir>). از این میان سطح زیر کشت محصولات دائمی (باغی) شهرستان جهرم ۳۲ هزار و ۷۹۴ هکتار است که برابر ۴/۹ درصد از کل سطح زیر کشت محصولات سالانه این استان بوده و میزان تولید محصولات سالانه باغی در این شهرستان ۴۹۵ هزار و ۴۰ تن است که ۸/۱۶ درصد از کل تولید محصولات دائمی (باغی) استان فارس را به خود اختصاص داده است که شامل انواع مرکبات، خرما، انگور، انار و زیتون بوده که بدین لحاظ جهرم قطب باغبانی استان فارس محسوب می شود. این شهرستان با داشتن ۴ هزار و ۷۴۵ هکتار باغ نخیلات و تولید قریب به ۲۸ هزار و ۶۵ تن خرما در سال یکی از مناطق عمده تولید خرما در کشور به شمار می آید (<http://efair.co>). دهستان جلگه یکی از ۱۲ دهستان شهرستان جهرم با جمعیت ۱۸۹۷۷ نفر (۴۲۲۴ خانوار) می باشد که در بخش مرکزی این شهرستان واقع شده است. همان گونه که از نام آن پیداست به واسطه داشتن موقعیت جلگه ای، از پتانسیل های طبیعی به نسبت خوبی برخوردار است و با داشتن زمین های مرغوب و حاصلخیز، سطح وسیعی از زمین های آن زیر کشت باغات نخل و مرکبات می باشد و با وجود امکانات موجود در زمره دهستانهای توسعه نیافته محسوب می شود و باید تمهیداتی اندیشیده شود که برای این جمعیت مشاغل غیر زراعی فراهم شود تا جمعیت در این دهستان تثبیت شود و موجبات رفاه هر چه بیشتر ساکنان آن فراهم آید. بنابراین بهترین گزینه ای که در این دهستان جواب خواهد داد، ایجاد صنعت تبدیلی در این دهستان است.

۱-۲. سوالات تحقیق

- ۱- آیا استقرار صنایع تبدیلی در این دهستان، اشتغال و توسعه دهستان را در پی خواهد داشت؟
- ۲- آیا استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی باعث ماندگاری هر چه بیشتر جمعیت روستایی در این دهستان خواهد شد؟
- ۳- با توجه به پتانسیل های موجود از جمله اراضی مرغوب و سطح زیر کشت محصولات در دهستان مورد مطالعه، آیا امکان استقرار صنایع تبدیلی و تکمیلی در این دهستان وجود دارد؟

۱-۳. سابقه تحقیق

تاکنون در رابطه با ایجاد صنایع و همچنین صنایع روستایی دیدگاهها و نظریات متعددی ارائه شده است از آن جمله می توان به مدل آلفرد وبر، آگوست لوش، پالاندر، اسمیت، گرین هات، والتر ایزارد، راسترون، روستو، رنر، کریستالر، تونن و لئوناردو اشاره کرد (کلانتری، ۱۳۸۰: ۱۷۵-۱۷۹).

همچنین نظریات سازمان فضایی و مبانی نظری مکان گزینی صنایع و ایجاد مجتمع های صنعتی مانند، منطقه صنعتی^۱، ناحیه صنعتی^۲، قطب صنعتی^۳، پارک صنعتی^۴، از جمله نظریات سازمان فضایی و مبانی نظری مکان گزینی صنایع به شمار می آیند (پاپلی یزدی، ۱۳۸۲: ۱۷۷).

و بالاخره جایگاه فضایی صنایع در مناطق روستایی نگر شهبایی چون دیدگاه تاریخی، دیدگاه کارایی اقتصادی، دیدگاه الگوی تقاضا و کشش پذیری کالا، دیدگاه صنعتی شدن از طریق انقلاب سبز، دیدگاه اشتغالزایی، دیدگاه بازار آزاد یا راهبرد تجاری، دیدگاه جانشینی واردات و سیاست های تمرکزی مطرح و مورد بحث و تجدید نظر قرار گرفته اند (طاهرخانی، ۱۳۷۹: ۵۱-۷۱).

بررسی و معرفی صنایع روستایی یکی از مهمترین موضوعاتی است که تا کنون مورد توجه اقتصاددانان، جامعه شناسان و جغرافی دانان قرار گرفته است. آنچه در پی خواهد آمد، مروری بر تحقیقات انجام گرفته در این زمینه می باشد:

-
1. industrial zone
 2. industrial region
 3. industrial pole
 4. industrial park

- سازمان توسعه صنعتی وابسته به سازمان ملل (یونیدو^۱ - ۱۹۷۶) ضمن تأکید بر استقرار صنعت در مناطق روستایی، تصریح دارد که صنعتی شدن روستاها و کاهش فقر می توانند مکمل یکدیگر باشند؛ با استقرار صنعت در روستاها، اشتغال و درآمد از طریق ارتقاء سرمایه گذاری های کوچک مقیاس بر پایه استفاده از منابع محلی و از طریق تغییر، تبدیل و فرآوری این منابع بوجود می آیند.

- دیوید راجرز و همکاران (۱۹۷۷) با بررسی اثرات استقرار صنعت در شهرک ها و مناطق روستایی ایالت آیوا نشان می دهند که صنعتی شدن روستاها منافع وسیعی برای اجتماعات مورد مطالعه دربرداشته، به طوری که سبب افزایش یکپارچگی خانوارها، افزایش درآمد سرانه و توزیع متعادل تر درآمدهای روستایی شده است.

- جی. تی. شین (۱۹۸۵) با بررسی سیاست های توسعه روستایی در کشور تایوان ظهور تخصص گرایی، توازن شهری- روستایی، افزایش درآمدهای محلی و افزایش اشتغال غیر کشاورزی را از اثرات استقرار صنعت در مناطق روستایی تایوان می داند.

- کارل لیدهولم (۱۹۹۴) با بررسی فعالیت های صنعتی مستقر در مناطق روستایی تایلند معتقد است فعالیت های غیرکشاورزی سهم قابل توجهی در همگن نمودن و ثبات درآمد روستائیان در سرتاسر سال داشته است.

- آلکا پارین و همکاران (۱۹۹۶) با طرح صنعتی شدن روستاها به عنوان بخشی از فرآیند توسعه همه جانبه روستایی در هند معتقدند تمرکززدایی صنعتی سهم قابل توجهی در توسعه روستایی و کاهش فقر در منطقه روستایی بوریا داشته است، به طوری که این روند سبب افزایش آگاهی ها شده است.

- زندیان، علیرضا (۱۳۷۸) در پایان نامه کارشناسی ارشد خود تحت عنوان "امکان سنجی استقرار صنایع در شهرستان بیجار" ضمن بیان پتانسیل های بخش کشاورزی و صنعت با استفاده از پرسشنامه به جمع آوری آمار و اطلاعات در زمینه قابلیت های این صنایع پرداخته و تأثیرات استقرار صنعت در استفاده از تولیدات کشاورزی و دامی را بررسی نموده و معتقد است که صنایع تبدیلی نقش اساسی در کاهش مهاجرت، افزایش اشتغال و درآمد، بازده اقتصادی و تغییر شیوه تولید داشته است.

- دهباشی، حمید (۱۳۷۵) در پایان نامه کارشناسی ارشد خود تحت عنوان "امکان سنجی استقرار صنایع تبدیلی در استان کهگیلویه و بویر احمد" ضمن بیان خصوصیات طبیعی، اقتصادی و اجتماعی استان، برای استقرار

1. UNIDO

صنایع تبدیلی، به شناسایی قابلیت ها و استعدادهای منطقه، بالا بردن سطح فرهنگ مشارکت پذیری مردم، تقویت زیرساختها، جلب و جذب سرمایه ها، پرداخته و معتقد است که صنایع تبدیلی در استان باعث کاهش بیکاری، کاهش مهاجرت و حرکت به سوی اقتصادی پویا شده است.

- سلیمانی، علیرضا (۱۳۷۵) در طرح تحقیقاتی خود تحت عنوان "امکان سنجی استقرار کشتار طيور در استان لرستان" به بررسی شرایط، توانمندی ها، محدودیت ها و در مجموع امکان پذیری ایجاد واحدهای تولیدی کشتار طيور در استان بر اساس سر فصل ها، به شناخت محصول، بررسی عرضه و تقاضا، بررسی مواد اولیه، تعیین حداقل ظرفیت اقتصادی و پیشنهاد محل های مناسب پرداخته است.

- طاهرخانی، مهدی (۱۳۸۶) در مقاله ای تحت عنوان کاربرد تکنیک TOPSIS در اولویت بندی مکانی استقرار صنایع تبدیلی کشاورزی در مناطق روستایی، ضمن بررسی تجارب جهانی در این زمینه نشان می دهد که صنایع تبدیلی بخش کشاورزی در نواحی روستایی قادرند تولیدات روستایی، بهره وری، دسترسی به شغل، مناسبات بین بخشی را افزایش داده و عدم توازن منطقه ای را کاهش دهند. با این حال موفقیت صنایع تبدیلی در مناطق روستایی به انتخاب بهترین مکان جهت استقرار فعالیتهای صنعتی وابسته است.

- تقی پور، علی (۱۳۸۸) در پایان نامه کارشناسی ارشد خود تحت عنوان امکان سنجی توسعه اشتغال با تأکید بر استقرار صنایع تبدیلی (کشاورزی)، مورد :دهستان خانمیرزا، شهرستان لردگان، ضمن بیان چالش اشتغال در سطح کشور و سپس در سطح دهستان خانمیرزا و معرفی آن به عنوان مهمترین چالش اجتماعی چند دهه آینده، به معرفی پتانسیل های بالقوه در سطح دهستان خانمیرزا پرداخته و برای رفع معضل بیکاری این دهستان، ایجاد و استقرار صنایع تبدیلی در این دهستان را ضروری می داند.

۱-۴. ضرورت انجام تحقیق

ایجاد و گسترش صنایع در مناطق روستایی کشور و طرح آن به عنوان یک جریان تولیدی وسیع و همه جانبه و در جایگاه مکمل و پشتیبان بخش کشاورزی و افزایش درآمد شاغلان این بخش و همچنین یک جانشین نیرومند برای جذب نیروهای کار مازاد بر فعالیتهای کشاورزی در مناطق روستایی، از اهداف اصلی ایجاد صنعت روستایی کشور می باشد. این گونه نگرش به نقش توسعه صنعت در روستاها به خاطر تأثیر عمیقی است که این بخش می